

BİREY ve TOPLUM İÇİN SANAT EĞİTİMİNİN GEREKLİLİĞİ

The Necessity of Art Education for Individual and Social

Levent MERCİN¹
Ali Osman ALAKUŞ²

Özet

Bu araştırmada birey ve toplum için genel eğitim bütünlüğü içerisinde sanat eğitiminin neden gerekli olduğunu vurgulanmak amaçlanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, genel tarama modeli çerçevesinde literatür taraması ve araştırmayı gerçekleştiren yazarların deneyimlerinden yararlanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda sanat eğitiminin hem birey hem de toplum açısından vazgeçilmez ve yaşam boyu elde edinilmesi gereken bir eğitim alanı olduğu saptanmıştır. Bu gerekçe ile sanat eğitiminin okul öncesinden başlayarak okul sürecinde, mesleği uygularken ve hatta meslek sonrası da verilmesi gerektiği önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanat Eğitimi, Yaşam Boyu Sanat Eğitimi, Sanat ve Toplum

Abstract

In this study, we aimed to stress why the art education is necessary within the general education on the whole for individual and society. The data in the study were obtained by literature searching within the framework of survey model, and by making use of the experiences of the researchers who had conducted the study.

As a result of the study, it was determined that the art education is an educational discipline indispensable in terms of both individual and society, and necessary to be acquired as a lifelong process. In this respect, it was suggested that the art education should be given at every step of education, starting from pre-school, during the exercise of profession, and even after profession.

Key Words: Art Education, Lifelong Art Education, Art and Community

Giriş

Eğitim, toplumların ve ulusların, sosyal ve ekonomik açıdan kalkınmasının gereksinimlerinden biridir. Özellikle çağımızdaki teknolojik gelişmelere paralel olarak bireylerin ve toplumların bilgiye olan gereksinimi

¹ Öğr.Gör.Dr.; D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, 21100 Şehitlik - Diyarbakır. e-posta: leventmercincin@dicle.edu.tr

² Yrd.Doç.Dr.; D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, 21100 Şehitlik - Diyarbakır. e-posta: aliosman@dicle.edu.tr

artmıştır.

Türkiye’de son zamanlarda artan nitelikli eğitim talebini karşılamak ve geleceğin şartlarına uygun bireyler yetiştirmek, hem şimdiki Türk Eğitim Sisteminin hem de sivil toplum kuruluşlarının görevleri arasındadır. Bireyin geleceğe hazırlanmasında, her ne kadar genel eğitimin, yani geniş anlamıyla bilinen eğitimin payı olsa da, formal eğitimin ağırlığı daha fazladır. Çünkü genel eğitim bireyin yaşantısında doğal bir süreç içerisinde gerçekleşirken formal eğitim planlı hareket etmeyi zorunlu kılar. Bu durum bireyin istenilen kazanımları elde etmesinde en etkili sistemlerden birini oluşturur (Mercin, 2006:1).

Bireyin eğitimi; bir mesleği edinmeden önce, mesleği uygularken ve meslek sonrası aldığı eğitim olarak sıralanabilir. Bu tarz bir eğitim, onun doğumundan ölümüne kadar sürer. Buna “yaşam boyu eğitim” denilebilir. “Yaşam boyu sanat eğitimi, sadece örgün eğitimle değil aynı zamanda sergiler, müzeler, kitap, dergi, yayın ve her türlü görsel-işitsel iletişim araçları ile desteklenmesi gerekmektedir.” (Alakuş, 2002: 154).

İnsan çok yönlü eğitim gereksinimi olan bir varlıktır. İnsan eğitiminin başlıca yön ve bileşenlerinden biri de sanat eğitimidir. Sanat eğitimi bilim, teknik, felsefe ve kinestetik alan eğitimleriyle birlikte bireysel ve toplumsal eğitimin en vazgeçilmezlerinden biridir.

Sanatın Önemi

Sanat eğitiminin fonksiyonlarına geçmeden önce sanatın, bireyin yaşamındaki yerine ve sanatın anlamına değinmenin anlamlı olacağı düşünülmüştür.

Sanat, bireyin yaşamının hemen hemen her anında onun ayrılmaz bir parçasıdır denilebilir. Çünkü “insanlar her nereye bakarlarsa baksınlar sanat ve tasarım çalışmalarını görebilirler. Sanat biçimleri ve tasarım ürünleri hemen her gün insanlara, kullandıkları bir sabah kahvaltısı tabağında, elbiselerinde, mobilyalarında, sofrta takımlarında görünür” (Brommer&Horn, 1985:8). Bu durum sanatın birey açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Sanat ve buna bağlı olarak sanat eserlerinin, bireyin yaşamında işlevsel yönü olduğu kadar biçimi, renkleri vb. gibi diğer özellikleri ile insanın estetik yönünün bir yansımasıdır. Çünkü Ersoy’un da değindiği gibi (2002:38) estetik tavır alan, roman okuyan, müzik dinleyen, film izleyen, tiyatro veya bir tabloyu seyreden kişi için, o anda ilgilendiği herhangi başka bir şey, bir konu söz konusu değildir. Bütün öz benliği ile ilgilendiği şey, o sanat yapıtının varlığına yönelmiş olmasıdır. Birey estetik tavır alırken hayal dünyasına dalar ve o eserde kendinden bir şeyler bulur ve onunla özdeşleşir. Doğal olarak bireyin sanatsal tercihleri bir anlamda onun kişiliğini de yansıtır.

Sanat, insana estetik haz verip, insanı eğlendirerek onun oyalanmasını ve yaşam dersi vermesini sağlar. Bu anlamda sanatın, insanların ruhlarını yaşamın karanlıklarından kurtarıp, gerçek yaşamdan daha üstün olan ideal bir yaşam için hazırladığı söylenebilir. Bir roman, bildiğimiz insan ilişkilerini, olayları bizim için derinlemesine inceleyerek bize önderlik eder. Kendi

hislerimizin ne olduğunu öğrenmemizi sağlar. Bütün insanlarda aynı heyecanı, aynı duyguları uyandırarak yaşadığı şehrin, sınıfın ve ulusun insanlarına bir kişilik ve yaşama bilinci aşılıyarak birlik olmalarına ve birbirlerine yaklaşımlarına yardım eder. Ayrıca sanat bizi, sanatçı aracılığı ile konularında yarattığı tiplerle bir araya getirerek yaşamımızı daha da zenginleştirir (Ersoy, 2002:28).

Sanat ve buna bağlı olarak sanat eseri, insan yaşamının belli zaman dilimlerinin sembolleşmesini, yani bireyin yaşamının o anki kesitinin kayıt altına alınmasını sağlar. Örneğin bir bireyin herhangi bir yerde bir şarkıyı ilk kez dinlediği ve bir resmi ilk kez gördüğü an, o sanat eserinin o kişinin zihninde sembolleştirdiği, yani kayıt altına aldığı an'dır. Örneğin birey daha sonra o şarkıyı ikinci kez veya üçüncü kez dinlediğinde veya eseri başka bir zaman yeniden izlediğinde o zaman dilimi hayaline gelir ve "bu şarkıyı ilk defa burada dinlemiştim veya bu resmi ilk kez şu galeride görmüştüm" diyerek o zaman dilimini yeniden yaşar, yani zihninde sembolleştirdiği o zaman dilimi bir teyp bandı gibi hayal penceresinden tekrar geçer. Bu durum bir film seyrettiğimizde, bir roman okuduğumuzda veya bir şiir dinlerken de aynı şekilde gerçekleşir. Bir roman okurken roman içerisinde eğer hiç gitmediğimiz bir yer betimleniyor ise o yeri merak ederiz ve imkân olsa hemen gidip o yeri ziyaret etmek isteriz. İşte o merak duygusunun başladığı zaman dilimi, bizim o eser sayesinde o zaman dilimini sembolleştirdiğimiz an'dır.

Sanatın, bireyin yaşamındaki belli zaman dilimlerini sembolleştirmesi yanında bireylerin düş gücünü zenginleştirmesine yardımcı olduğu da söylenebilir. Örneğin okuduğumuz romanlardaki karakterleri veya tasviri yapılmış bir yeri merak ettiğimiz an hayalimizde o kahramanların veya yerin nasıl, ne kadar, ne şekilde olduğu veya kahramanın kime benzediği gibi sorularla o yeri ya da kişiyi zihnimizde canlandırmaya çalışırız. Bu sorgulama bireyin düş gücünü geliştirmesine yardım eder. Bunun yanında sanatçı, bildiğimiz bir yeri tasvir etmiş veya o yerin resmini yapmışsa çoğu zaman o tasvir edilen ve resmi yapılan yerin gerçekte sürekli gördüğümüz yerden çok daha farklı yönlerini de bize fark ettirir. Sanatçı sanat eserinde tasvir ettiği bir mekan ile ilgili, bazen her gün gördüğümüz ama fark edemediğimiz detaylarını bize sunabilir. Bu gerekçe ile sanatın bireylerin olaylara bakış açısını değiştirebileceği de söylenebilir. Bu durum bireyin etrafında olup bitenlere karşı daha farklı bakmasını sağlar. *Bu yüzden sanatın bireyin hem görmeye dayalı ihtiyaçlarını karşılayan hem de zihinsel gelişimini sağlayan bir araç olduğu, yani sanat derslerine diğer derslere olumlu katkılarının olacağı bir ders olarak bakmak gerekir.* Nitekim 1998 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde sanat derslerinin hem yeni gelişmelere ve derslere artan desteği motive ettiği hem de öğrencilerin yetenek ve disiplinini geliştiren bir araç olarak görüldüğü için "New York Okullarında Sanat Aydınlanması Büyüyor" projesi ile "Müfredat programlarında yer alan sanat derslerinin, matematik ve fen derslerine göre eksikliğine dikkat çekilmiş ve bu gerekçe ile görevlendirmek üzere 1000'e yakın sanat ve müzik öğretmeni işe alınmıştır" (Erbay, 2004:45).

Sanat, insanların birbirlerini anlamalarını sağlayan bir iletişim

aracıdır. Çünkü Castells'in de (2001:4) ifade ettiği gibi, sanat "her zaman, farklı ülkelerden ve kültürlerden insanların, farklı cinsler, farklı sosyal, etnik ya da güç grupları arasında köprü kurar. Sanat, insanlar arasındaki farklılıkları, çatışmaları ve baskıları bir tarafa bırakır ve onların birlikte yaşabilme becerilerini denemelerini sağlar". Bu anlamda sanatın, renk, dil, din, ırk ayrımı yapmadan, tüm dünyanın paylaştığı evrensel bir araç, yani ortak bir görsel dilin oluşmasını sağladığı söylenebilir. Yani sanatın amacı, (Anderson, 2003:61) estetik bir form olan sanat eserini benimseme ve onu kabul etme sürecinde birbirimizi anlama ve başkalarının bizi anlamasına yardımcı olmaktır denilebilir.

Sanat Eğitimi ve Fonksiyonları

Sanatın eğitimi denilince bireyin, toplumun ve insanlığın eğitimine sağladığı anlamlı katkı ve yarar anlaşılır. Sanatın genel ve eğitimsel işlevleri ise sanat eğitimi gerektirir. *Sanat eğitimi, insanların kendi yaşantılarını amaçlı ve yöntemli olarak olumlu yönde değiştirme, dönüştürme, geliştirme ve etkinleştirme sürecidir* (Uçan, 2002:2-3).

Sanat eğitimi, eğer zamanında verilmezse, bireyin estetik duyarlılık, karşı görüşlere saygı, farklı kültürlerle değer verme, sanat eserlerini koruma bilinci kazanma ve evrensel ortak bir değeri paylaşma vb. gibi davranışları kazanamamasına yol açabilir. Gökbulut'un da (2005:167) dediği gibi sanat eğitiminin, genel eğitimin vazgeçilmez bir parçası olduğunu algılamak ve uygulamak, her aydının sorumluluğudur. Çünkü kültür ve uygarlığın sanat yoluyla ölümsüzleştirilmesi; sanatın, halk kültürünün ve günlük yaşamın zengin estetik birikimiyle beslenmesi ve çocuk yaşta sanat sevgisine ve sanat bilincine dönüştürülmesinden geçer. İnsanın genel eğitimi bir bütün olarak düşünüldüğünde, sanat eğitiminin genel eğitimin bir parçası olduğu yadsınmaz. Ancak, sanatın bir özgürlük ve bireysel yaratıcılık olgusu olduğu dikkate alındığında ise, sanat eğitiminin kendine özgü çok özel yasalarının ve ilkelerinin varlığı da kuşkusuzdur.

Sanat eğitiminin temel fonksiyonlarından biri insanlık tarihimizi bize bildirmek, bize kim olduğumuzu; neye ve nasıl inandığımızı anlamamıza yardımcı olmaktır. Anderson'a göre (2003:59) yaşam için sanat eğitiminin temelinde, öğrencilere sanat yoluyla kendilerini ve başkalarını anlamalarını sağlamak vardır. Bu programda sanatın içeriği, öğrenimi ve öğretim stratejileri verilir ve bunun yanında öğrencilerin kendilerini kişisel ve sosyal olarak ifade etmeleri sağlanır.

Sanat eğitiminin temel amaçlarından biri de bireye görmeyi, işitmeyi, dokunmayı, tat almayı öğretmektir. Çevresini hakkıyla algılayıp onu biçimlendirmeye yönelmek için bu gerekli ilk koşuldur. Yalnızca bakmak değil, "görmek", yalnızca duymak değil "işitmek", yalnızca elle yoklamak değil, "dokunulanı duyumsamak" yaratıcılık için ilk aşamalardır (San, 2004:25).

Sanat eğitiminin amaçlarından bir diğeri insanın etik değerleri kazanmasını sağlamaktır. Deneyimler göstermiştir ki iyilik ve etik değerlerin

korunması kafaya değil yüreklere iyice yerleştirilmesiyle olabilir. Söylemekle insanın etik değerleri kazanması sağlanamaz. Sosyolog E. Durkheim: “Sanatın bir de ahlaki yönü vardır ki, hiçbir şey onunla yarışamaz” der. Duyguları, estetik değerlerin hazzıyla beslenen insanın, etik değerlerden uzaklaşması olanaksızdır ve insan kötülük düşünemez. Toplumsal çöküntünün temelinde duyarsızlık yatmaktadır (Gençaydın, 2002:29). İnsan fiziksel, duygusal, zihinsel ve ruhsal bir dünyada yaşar. İnsan zihinsel edinimleri başka derslerden elde edebilir. Ancak birey, duygusal ve ruhsal deneyim ihtiyaçlarını matematik, kimya ve yabancı dil vb. gibi derslerle elde edemez. Bu anlamda düşünüldüğünde sanat, insanın gelişim halkalarına etki eden duyarlılığı besleyen çok önemli bir kaynaktır denilebilir. Yani (Boydaş, 2004:7; Gençaydın, 2002:29) duyarlılığın kazandırılmasının en ekonomik ve kestirme yolu ve duyguların hızla beslenmesi *sanat eğitimiyle* olabilir.

Duyarlı olmak bir bireyin yaşamında önemli olduğu gibi toplumların yaşamında da çok önemlidir. Çünkü Gençaydın’ın da (2002:29) dediği gibi, “bilgisiz toplumlar cahil, ama duyarsız toplumlar barbar” olurlar. Örneğin kendi ben’lerinden başkasını yok sayan, kendi çıkarları için Dünya’daki tüm toplumları sövmeye çalışan, o toplumların hiçbir değerine saygı göstermeyen ve üstün bir toplum olma anlayışıyla diğer toplumlara hükmetmeye çalışan toplumlar “barbar bir toplum” olarak kabul edilebilir.

Sanat eğitimi sayesinde kendi ülkesinden olmayan bir sanatçının eserini benimseyen, binyıllar önce farklı uygarlıkların yapmış olduğu sanat eserlerine değer veren ve onları koruyan, gelecek kuşaklara bir kültürel miras bırakmak için çaba gösteren insan veya toplumlar, sanat kültürünü almış empati yapabilen kişi veya toplumlardır denilebilir. Eğer dengesiz ve uyumsuz toplumlar istemiyorsak o toplumu oluşturan insanlara sanat eğitimi vermek gerekir. Çünkü sanat kültürü edindirmek ve toplumların uyumlu bireylerden oluşmasını sağlamak, sanat eğitiminin amaçlarından birini oluşturmaktadır. Bu anlamda Mercin’in (2002:342) de değindiği gibi, sanat eğitiminin amaçlarına ulaşılabilmesi için, eğitim ortamı olarak sadece sınıf ortamından yararlanılmamalıdır. Sınıf ortamı yanında müzelerden, galerilerden ve sanatçı atölyelerinden de destek almak sanat eğitiminin niteliğini arttırabilir.

Bilindiği gibi Sanat eğitiminin amaçlarının başında “sanatın evrensel dilini kullanabilme” önemli bir alır. İnsanın, sanatsal düşünce yoluyla dışa vurumu önemli olup, ancak bu yolla kazanılan deneyimler, kişinin kendini anlatmada önemli bir araç olabilir ve kişiyi özgünleştirmeye başlayabilir. Özgün anlatım çabası, özgün düşünmenin temelini oluşturan eleştirel düşünmeyi ve sentez-yorum yapmayı birlikte getirmektedir.

Sanat eğitiminin gerekliliği, bireysel, ekonomik, psikolojik, sosyolojik ve politik gibi farklı birkaç açıdan da ele alınmıştır (Alakuş, 2003). Sözü edilen araştırmada özellikle çocuk resimlerine ruhsal ve gelişimsel boyuttaki yaklaşımlar dikkate sunularak, bu resimlerde çocuğun çok yönlü gelişiminin egemen olduğu belirtilmiştir. Bu tespitlere şunlar da ilave edilebilir: 1. Çocuğun nesnel dünya ile kurduğu ilişkinin ve o çevreyi değiştirme yolundaki yaratıcı eylemin bir göstergesi sayarlar. 2. Bu resimleri

organizmanın doğal gereği sayan yaklaşımda çocuk büyürken çizgilerinin de gelişeceği varsayılır. 3. Çocuğun çizgileri onun tüm yaşantılarının göstergesidir. 4. Çocuk resimleri düzenleyici, bütünleyici bir işleve sahiptir. 5. Resim yapmak için duysal, olgusal, zihinsel boyutlarda işlem yapan çocuğun resim çalışmaları zihinsel gelişmeye fırsat oluşturur. 6. 10 yaşına kadar çocuk resimleri bu yaş çocuklarının zeka düzeylerini belirleme de bir ölçüdür” (Kırıçoğlu, 1991:62-63).

Sanat eğitiminin önemli olmasının gerekçelerinden biri de, insanın düşüncesini ve fikirlerini engelleyecek davranışları reddetmesini sağlamaktır. Yani, sanat bir anlamda insanın kendini özgürleştirmesidir. Birey eğer özgür düşünemez ve hep birilerinden veya bir taraftan emir beklerse kendisini geliştiremez. Kısaca söylenecek olursa yaratıcılığı gelişmez. Bunun sonucunda da tamamiyle ezber dayalı, kendini ifade edemeyen, özgüveni olmayan, yeni bir şey ortaya koyamayan, bir problemle karşılaştığında çözüm önerileri getiremeyen bireyler ortaya çıkabilir. Bu da bir ülkenin geleceği açısından son derece tehlikelidir. Çünkü sanayileşen ve teknolojinin hızla geliştiği bir dünyada yeni bir şey ortaya koyamayan, var olan teknolojiyi dönüştüremeyen bir toplum yok olmaya mahkûm olabilir.

Sanat eğitiminin bir gerekçesi de, bireyde değerler sisteminin oluşmasını sağlamasıdır. Sanat eğitimi, bireylerin çevrelerinde olan olayların ve nesnelerin veya sembollerin anlamlarını anlayabilmeleri için gerekli olan becerileri kazanabilmelerine yardım eder. Bu yüzden, sanat eğitimi, aynı zamanda genel eğitim programlarının bir tamamlayıcısıdır da (NAEA, 1994:3). Sanat eğitimi bu anlamda düşünüldüğünde sadece sanatsal yeteneği olan bireylere değil, aynı zamanda bu bireylerin dışındakilere de verilmesini gerektirir. Çünkü sanat eğitimi, bireylerin sadece yaratıcılıklarını ortaya çıkartmaz, o aynı zamanda bireyin ruhsal yönünün de doyurulmasına yardım eder ve bu yönü ile genel eğitim bütünlüğünün ayrılmaz bir parçasıdır.

Sonuç ve Öneriler

Sanat eğitiminde hem çocuklar hem de yetişkinler hedef kitleyi oluşturur. Bu dönem bireylerin nitelikli eğitim alabilmesi, Türkiye'nin geleceği açısından son derece önemlidir. Çünkü donanımlı, nitelikli bir eğitimle yetiştirilmemiş nesil, geleceğin teminatı olamaz. Bu yüzden “sanat eğitimi, gerek okul öncesinden üniversite düzeyine kadar uygulanan örgün; gerekse boş zamanları değerlendirme, bir hobi alanı olarak ömür boyu sürebilecek niteliğiyle en önemli eğitim alanlarından biri olmaya devam edecektir” (Özsoy, 2003:15).

Sonuç olarak; insanın başta kendisini ve ardından içinde yaşadığı doğal ve kültürel çevreyi tanıma zorunda olduğu bilinmelidir. İnsan, doğa ile her an yüzyüzedir. İnsan, yüzyüze kaldığı bu dünyayı anlamak için tüm güçlerini kullanırken kendi kültürel, bilimsel ve teknolojik evrenini de oluşturmak çabası içindedir. Nesnelere arasındaki düzen ya da düzensizlik ilişkilerinin titizlikle araştırılmasına duyarlı, özgün ve seçici tavır gerektiren sanat, bu anlamda bireye küçümsenemeyecek katkısı olabilir.

Çağdaş uygarlık düzeyini yakalamak yaratıcı düşüncenin geliştirilmesiyle mümkündür. Hem genel hem de sanatsal anlamda yaratıcı düşüncenin geliştirilmesi için sanat eğitimi, okul öncesi dönemden başlayarak temel, orta, yüksek eğitim ve meslek süreci ile birlikte meslek sonrası da verilmesi gereken bir alan olarak görülmelidir. Bu anlamda sanat eğitimi diğer derslerin bir tamamlayıcısı olarak değil, bilakis kendi öznel yapısı gereği verilmesi gereken zorunlu bir alan olarak kabul edilmelidir.

Kaynakça

- Alakuş, Ali Osman (2002). **İlköğretim Okulları 6. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programındaki Grafik Tasarımı Konularının Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemiyle ve Bu Yönteme Uygun Düzenlenmiş Ortamda Uygulanması**. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Alakuş, Ali Osman (2003). İlköğretim Çağındaki Bireyler Bakımından Sanat Eğitiminin Gerekliliği, *e-sosder* (Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi), Sayı: 4, Sayfa: 1-9. Diyarbakır
- Anderson, Tom (2003). *Art Education for Life*. NSEAD. **The International Journal of Art Design Education**: Oxford. Jade, 22.1.
- Boydaş, Nihat (2004). **Sanat Eleştirisine Giriş**. Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Brommer, G. S ve G. S. Horn (1985). **Art in Your World**. Davis Publications. Inc. Worcester, Massachusetts U.S.A. Second Edition.
- Castells, Manuel (2001). *Museums in the Information Era*. **Icom News (Newsletter Of The International Council Of Museums)**. Volume 54, No:3. 19 General Conference, Barcelona.
- Erbay, Fethiye (2004). *Çevresel Etkenlerin Sanat Kurumlarına ve Sanat Eğitimine Etkisi*. Gazi Üniversitesi “**2. Sanat Eğitimi Sempozyumu**”. Ankara, s: 41-46.
- Ersoy, Ayla (2002). **Sanat Kavramlarına Giriş**. İstanbul: Yorum Sanat Yayıncılık.
- Gençaydın, Zafer (2002). *Sanat Eğitimi Yetiştirilmede G.E.F. Resim-İş Bölümünün Yeri ve Bugünkü Durumu*. Gazi Üniversitesi **1. “Sanat Eğitimi Sempozyumu”**. Ankara, s.25-30.
- Gökbulut, Nur (2005). *Temel Eğitim ve Ortaöğretim Kurumlarında Resim Dersi Süresinin Önemi ve Sanatta Anadolu Aydınlanması Beklentisi*. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi “**Sanatta Anadolu Aydınlanması Ulusal Sempozyumu**”. Erzurum, 2-5 Haziran. s: 165-168.
- Kırıçoğlu, Olcay (1991). **Sanatta Eğitim (Görmek, Anlamak, Yaratmak)**, Ankara: Demircioğlu Matbaacılık.
- Mercin, Levent (2002). *İlköğretim Kurumlarında Müze Eğitiminin Sanat Eğitimi İçerisindeki Rolü*. Gazi Üniversitesi “**1. Sanat Eğitimi Sempozyumu**.” Ankara, s.341-349.
- Mercin, Levent (2006). **Resim Dersini Müze Kaynaklı Oluşturmacı Öğrenme Yaklaşımı Etkinliklerine Göre Uygulamanın Erişiyeye, Kalıcılığa ve Tutuma Etkisi**. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Naea (National Art Education Association) (1994). **The National Visual Arts Standarts**, Reston.Usa.
- Özsoy, Vedat (2003). **Görsel Sanatlar Eğitimi**. Ankara. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- San, İnci (2004). **Sanat ve Eğitim**. Ankara, Ütopya Yayıncılık.
- Uçan, Ali (2002). *Türkiye’de Çağdaş Sanat Eğitiminde Öğretmen Yetiştirme Süreci ve Başlıca Yapılanmalar*. Gazi Üniversitesi “**1. Sanat Eğitimi Sempozyumu**.” Ankara, s.1-23.